

sonlat bársonyáról átsiklik a másik hasonló bársonyára s úgy játszik, évődik velünk valami megfoghatatlan édes és szomorú hangulattal, mint egy hegedűszó. Krudy megírta a szepesi városok melódiáját. Éveken át kellett élni Lőcsén, Késmárkon, a kicsi Podolinban, mindenféle évszakokban és mindenféle emberek között, hogy megértsed a kisvárosi környezetnek ezt a lételméletét. Romantikus hangulat ez, persze, tüstént látnivaló, de a mult század végén ez volt az áló idő-levegő ezen a tájon, amikor az emberek csak merengtek, andalogtak, ittak és kártyáztak őszi éjszakákon, mély téli estéken. Krudy krónikáiból eszmélhetsz a vidék öslakóinak lelkületére. Ha ma erre jársz, éjszaka a világos korcsmaablaknál eszedbe jut egy-egy Krudy-mondat s ha felnézel a sokféle toronyra s hallgatod a szé.kakasok csikorgását, dőlyfős, komoran tolakodó felhők alatt, az az érzés fog el, hogy egy tovatünt világot izlelsz. A mai lakók reménytelenül küzdenek ellene, de a százados falak minduntalan egyforma visszhangot vetnek, akármilyen nyelven fogod el őket.

A mult század végén két nagy író látogatta meg Lőcsét: Jókai, akit a város diszpolgárává is választott, később pedig tökéletesen rangrejtve a modern cseh Jókai: Alois Jirásek, aki a Szepességen vándorló huszita harcosok nyomait követte nagy regény-trilógiája számára gyűjtve az anyagot. Meg is írta Lőcsét a *Bratrstvo*-ban. A legutóbbi politikai fordulat eseményeit is cseh író írta meg, *L. N. Zvěřina*, aki most Pozsonyban él, s akkor a legionáriusokkal vonult be a lőcsei piacra. S ezekben is cseh regényekben is megtalálod a hamisítatlan zamatot, a történelmi kövek s e változatlan társadalmi lét sugárzását.

S ki ne emlékezne Szabó Dezső *Legenda Lőcsén* című elbeszélésére, meg a többi lőcsei tárgyú novellára a *Mesék a kacagó emberről* című kötetéből? A lőcseieket kigunyolta, megszurkálta, de Lőcsét megszerette. Nehéz évek voltak azok, a világháború évei, amikor még állt a régi világ. Szabó Dezső a kis albérleti szobákról írt, melyekben állítólag a polcska tanyázik minden meszelés ellenére is konokan és harciasan. Zokon vették tőle a polcska-legendát a lőcseiek, ne is emlegesd itt fehér asztainál a bős író nevét. De az alakok még élnek, akikről novellákat írt, jómagam is sokat beszéltem erről Péchy úrral, a kitűnő fodrászmesterrel és titkos költővel. Elmondta, mily körülmények közt írta itt Szabó Dezső az Elsodort falut s mint nyírta meg ő a tanár ur haját, mielőtt 1913 novemberében Pestre utazott volna. „Megyek a forradalomba, Péchy úr!” — mondotta a híres műhely küszöbén s örökre eltűnt Lőcséről. (*Szalónai Rezső*)

A KISIPAR ROMANIABAN. Kimerítő adatok a romániai kisipar gazdasági mozgásának és társadalmi szerepének teljes átvilágítására kétségtelenül nem állanak elég bőséggel rendelkezésre; alapvető kép kirajzolása azonban mégis lehetséges.

Az 1930. évi népszámlálás szerint az összes ipari üzemek 93,5%-a 2-5 személlyel dolgozó kisüzem, mely az összipari munkások 49,6%-át foglalkoztatja. A nagy üzemekben ezek szerint, jölehet az összipari üzemek 6,5%-át teszik, az ipari munkások több mint 50%-a dolgozik. Nem alaptalan tehát, amit *Plutaric Cotaru* mond: „Ame a népszámlálás adataiban az a szakadék, mely a fiatal román gazdaságban egyrészt a nagy számú s legfeljebb egy emberét tartamu kisvállalatok, másrészt a kis számú, de hatalmas méretű, mondhatni aránytalan dimenziójú gyárüzemek között mered.“

* *Meseriile si Mica Industrie in România* (Bucuresti 1937)

A román kisipar fejlődésével *Roceric Ioan** foglalkozik behatóan. Ad történeti képet is. Megírja pl. hogy nálunk még ma is él a háziipar, mely a család keretében kizárólag a család szükségletének termel. Történetileg ebből a háziiparból nőtt ki a *kaláka*, melyben a falusiak segítenek egymásnak bizonyos munkákban. Ez a munkaforma még ma is igen intenzív egyes megyékben. (Gorij). Történeti szempontból a bojárnál végzett munka elősegítette a nép izlésének és képességének fejlődését, mert a bojárnál jutott először kapcsolatba idegen, jól elkészített tárgyakkal. Innen jutunk el fokozatosan a XVIII. századig, amikor már találkozunk Romániában a specializált iparossal.

Az első iparos céhek 1700 körül alakulnak; megteremti őket a nagy adóztatások elleni közös fellépés. (Az 1851-es moldvai budget 11%-át iparosoktól és kereskedőktől hajtották be.)

Bővebb adatok a romániai iparosokról elég soká váratnak. Csak miután *Alexandru Sutu* rendelete megszüntette a céhek kizárólagos nemzeti jellegét, miután az orosz *Regulamentul Organic* teljesen feloszlatta, 1873-ban közli *Ion Marțian* az *Analele Statistice*-ben az első adatokat.

Az első rendszeresen feldolgozott adatok 1902-ben jelennek meg. Ezek szerint 1902-ben Romániában 97.757 iparos élt és pedig 60-67 százalék a városokban, 39,33 százalék pedig falun.

Jóllehet a céheket 1873-ban feloszlatták, minden csökevényükben, csak az 1921-ben kelt szakszervezeti törvény által szűntek meg. A *Ion Lahovary* által 1906-ban beindított anket szerint az akkori testületeknek 127.841 iparos tagja volt. A Munkaügyi Minisztérium létesítésének évében (1920) a genfi Nemzetközi Munkairoda kérésére tartott anket szerint a 20-nál kevesebb munkással dolgozó kis üzemek száma 60.505, melyben 141.895 alkalmazott dolgozott. Tartományok szerint: Az ókirályságban 38.285; Beszarábiában 10.037; Erdélyben 7.912; Bukovinában 4.271 üzem.

Egy másik, 1925-ben lefolytatott anket szerint a kisipar a következőképpen oszlott meg Románia területén:

	Városban	Falun	Összesen
Ókirályság	42.365	20.486	62.851
Erdély	38.064	27.045	65.109
Besarábia	7.808	11.383	19.191
Bucovina	8.386	540	8.926

Természetesen meg kell jegyeznünk, hogy minden a kisiparról felvett adat területi vagy időbeli összehasonlítása a legnagyobb eltéréseket mutatja, egyrészt mert a kisipar alkalmas a költözködésre, másrészt élethosszúsága sokkal rövidebb, mint a nagyiparé. Sajnos a gazdasági válság szakaszából szinte teljesen hiányzanak az adatok, holott épp a gazdasági hanyatlás idején észlelt változások adalékai a legbeszédesebbek. 1933-ban a Munkakamarai választási listák adatai szerint a kisiparosok száma:

	Férfiak	Nők	Összesen
Ókirályság	57.656	3.970	61.626
Erdély	43.799	1.739	45.538
Besarábia	3.007	534	3.541
Bucovina	7.384	343	7.727
	111.846	6.486	118.432

(Munkakamarai választó csak olyan szakképzett munkaadó lehet, akinek tiznél kevesebb az alkalmazottja, üzeme motorikus ereje pedig legfeljebb 20 HP.)